

Ignatavičius 2018: Ignatavičius, E. *Nepabūgę laisvės*. (Not Afraid of Freedom). Kaunas: Spaudos praktika, 2018.

Lechte 2001: Lechte, J. *Penkiasdešimt svarbiausių šiuolaikinių mąstytojų: nuo struktūralizmo iki postmodernizmo*. (Fifty Most Important Contemporary Thinkers: from Structuralism to Postmodernism). Vilnius: Charibdė, 2001.

Society of the Chronicle in Lithuania 1992: *Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika*. Dešimtas tomas. Pogrindžio leidinys (Chronicle of the Catholic Church in Lithuania. Volume 10). Editor A. Pakalniškis, Jr. The Society of the Chronicle in Lithuania, Inc. Tennessee: Kingsport Press, 1992.

Pacepa, Rychlak 2017: Pacepa, Ion M., and Rychlak Roland J. *Disinformation*. WND Books, 2017 (*Dezinformacija*. Translated by Aušra Stanaitytė-Korsakienė. Vilnius: Briedis, 2018.)

Putinaitė 2019: Putinaitė, N. *Skambantis molis* (Sounding Clay). Vilnius: Lietuvos katalikų mokslo akademija, Naujasis židinys – Aidai, 2019.

Schlögel 2013: Schlögel, K. *Teroras ir svajonė. Maskva, 1937*. (Moscow 1937 / Terror und Traum. Moskau 1937). München, 2008. Translated by Valdemaras Kvietkauskas. Vilnius: Tyto Alba, 2013.

Snyder 2010: Snyder, T. *Bloodlands. Europe between Hitler and Stalin*. New York: Basic Books, 2010.

Valiušaitis 2013: Valiušaitis, V. *Gyvuosius apraudu, mirusių šaukiuos: politikos skliaute – velnio arija*. (I Mourn The Living, I Call The Dead: Devil's Aria in the Vault of Politics), Vilnius: Žara, 2013.

Venclova 2018: Venclova, T. Afterword. In: Dalia Grinkevičiūtė. *Shadows on the Tundra*. Translated to English by Delija Valiukėnas. London: Peirene, 2018, p. 201-203.

Inga Milorava

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

Return to Sokhumi's Sensory Field (Guram Odisharia, "Return to Sokhumi")

A lot of tragic events occurred in Georgia in the 90s. One of the most tragic was the Abkhaz war.. Various works were dedicated to the war in Abkhazia, including Guram Odisharia's "Return to Sokhumi". His vision

of war, pain, injustice, impairment of human life which has brought war, but at the same time his attitude is warm, nostalgic. The text is created for reconciliation, and it is the main dignity of this book. Writer believes that the main thing is not to restore territorial integrity. It is not enough to return the land of Abkhazia. The main goal should be the return of a human.

Key words: Guram Odisharia, Return, Sokhumi, friendship, reconciliation.

ინგა მილორავა

საქართველო, თბილისი

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

დაბრუნება სოხუმის გრძნობიერ ველში (გურამ ოდიშარია, „სოხუმში დაბრუნება“)

90-იანი წლების საქართველოში უამრავი ტრაგიკული მოვლენა მოხდა. მათი შეფასება დოკუმენტური, ისტორიული, პოლიტიკური თვალსაზრისით მრავალმხრივ აუცილებელია და შესაძლოა, ყველაზე მეტად სწორედ მხატვრულ ტექსტში ტრანსფორმირებულმა ტკივილებმა, გრძნობებმა, ფიქრებმა მოჰფინონ ნათელი არა მართო მათ ჭეშმარიტ არსს, არამედ გამოიკვეთოს სამომავლო პერსპექტივებიც. სიტყვის ძალა დიდია, მხატვრული სიტყვისა კი – განუზომელი. ამ მოვლენათა შორის ყველაზე ტრაგიკული ალბათ მაინც აფხაზეთის ომი და სოხუმის დაკარგვა იყო. ამ თემას თავისი უხვი, წინააღმდეგობრივი, ემოციურად უზომოდ დატვირთული ინფორმაციული და გრძნობიერი პლასტები აქვს. მხატვრული ლიტერატურა ყოველთვის ზუსტად ასახავს ეპოქას, მის ტენდენციებს, პოლიტიკურ, სოციალურ და ემოციურ ძვრებსა და ცვლილებებს. თვით ყველაზე თითქოსდა რელისტურობისგან შორს მდგარი, ავანგარდისტული ნაწარმოებიც კი, რომელიც ცდილობს აბსტრაქციით დაუკავშირდეს განუზომელ სამყაროს და მოსწყდეს მიწას, მაინც თავისი დროისა და სივრცის ამბავს ყვება. აფხაზეთის მტკივნეულ თემაზე ქართულ ლიტერატურაში ბევრი თვალსაჩინო ნაწარმოები შეიქმნა, ამ თვალსაზრისით ქართული მხატვრული სივრცე საკმაოდ მრავალფეროვანი და მდიდარია, მაგრამ მათ შორის

მანც გამორჩეული და განსაკუთრებულია გურამ ოდიშარიას წიგნი „სოხუმში დაბრუნება“.

ამ წიგნში პირდაპირ, დაუფარავადაა გადაშლილი მწერლის შიდასამყარო – ტკივილის, სიკვდილის, ტანჯვისა და ცრემლებისაგან დაღრღნილი, უხეში ძალისგან დამსხვრეული, სადაც ყოველ ნაბიჯზე შეიძლება წამოდო ბასრ ნამსხვრევს, რომელიც ღრმად დაჭრის სულს და ეს წარსული, გამქრალი მშვენიერი ცხოვრების ნამსხვრევებით მოფენილი, ახლა უკვე იავარქმნილი სივრცე მანც საოცრად მშვენიერი და მიძხიდველია, რადგან მასში არ მომკვდარა უმთავრესი – ადამიანურობა, სიკეთე, სიყვარული და სიმართლე.

მართლაც რომ ყველა მოვლენას სჭირდება ზუსტი გააზრება, ომს და მის საფუძველზე აღმოცენებულ წინააღმდეგობრივ შედეგებს – მითუმეტეს. ხშირად მხატვრული ნაწარმოები მეტს ამბობს, ვიდრე მშრალი ინფორმაციების გულსგარე, ცივი ტონი. ყველა ომს სჭირდება თავისი „გერნიკა“, რომ მისი სამინელი სახე მთელი სიცხადით შეიგრძნონ იმათაც, ვისაც ის ომი არ უნახავს, მის მერე დაიბადა. ამიტომ ნატრობს მწერალი ძალას, რომელიც თავის წიგნში შეაძლებინებს ასეთი მართალი, უნიღბო სიმართლის შექმნას. ომს ამ წიგნში ორი სახე აქვს – ქალაქი და უღელტეხილი. ფაქტობრივად, ორი დამოუკიდებელი ქრინოტოპი ყალიბდება. მიწასთან გასწორებული, აბუჩად გადებული ქალაქის – სოხუმის სივრცეზე ორი დროული სეგმენტი მაგრდება – მშვენიერი წარსული და უსაშინლესი აწმყო, ისინი თითქოს ერთად არსებობენ. უღელტეხილი კი უკვე გზაა, გზის მოდელისთვის დამახასიათებელი დინამიკით და ამავე დროს ის არის ტანჯვა და გამოცდა. ამ ორსახოვან ურჩხულს – ომს – ხატავს მწერალი ორ დიდ დოკუმენტურ მოთხრობაში – „დევნილთა უღელტეხილი(უღელტეხილი) და „ომამდე დამარცხებული ქალაქი“(სოხუმი). ამ მოთხრობებში სრულად აისახა ყველა ტრაგიკული მოვლენა, რომლებიც თან სდევდა სოხუმის დაცემას. რაც მთავარია, გამოჩნდა მწერლისეული ანალიზის და განზოგადების საოცარი უნარი, რამაც საბოლოოდ არა მხოლოდ დოკუმენტური ნარატივის, არამედ ღრმა, ესთეტიკურად სრულყოფილი მხატვრული სახეების შექმნამდე მიიყვანა იგი. უმკაცრესი, უმახინჯესი სინამდვილე და ცრემლიანი, სათუთი, ბავშვურად წმინდა და ფაქიზი სამყაროს განცდა ერთმანეთთან ჰარმონიულადაა შერწყმული ამ წიგნში, რომელიც ამავე დროს

გარკვეულ შიდა ციკლებადც შეიძლება დაიყოს. საბოლოოდ იკვთება, რომ ამ წიგნს, მის ქრონოტოპებს, ვყელა დიდსა თუ პატარა ტექსტს ორი ძირითადი ურთიერთგამსჭვალავი და საერთო, მთლიანი პლანი აქვს – გარე(ადამიანები ირგვლივ) და შიდა (ადამიანის სული). ნებისმიერი ამბავი, მოვლენა, სახე ამ ორ პლანში თანაბრად არსებობს და ერთ მასშტაბურ სივრცეს ქმნის.

საგულისხმოა მესამე ქრონოტოპიც, ისევე ქალაქი, ოღონდ ამჯერად თბილისი. დევნილთა უღელ;ტეხილზე არ დასრულებულა ტანჯვა. ჯვარცმულთა გზა ახალ სივრცეში მოვიდა და უსაშველოდ გაიწელა, როგორც უდაბნოში მოხეტიალე მწყურვალთა გზა. თბილისი არის სივრცე, რომელსაც მხოლოდ ერთი დრო აქვს – აწმყო. მას არა აქვს წარსულის ნუგეშისმცემელი პლანი. ეს არის ადგილი, სადაც ადამიანებმა თავიანთივე ქვეყანაში მიიღეს სახელი – ლტოლვილი. თბილისის ციკლის მოთხრობები შიშა და შეცბუნებას იწვევს. რატომ დახვდა ასე თბილისი თავის ძმებს? რატომ მიაპყრო გულგრილი, არაფრისმთქმელი მზერა და გულში ჩაკვრის ნაცვლად ცივი ხელებით შეაჩერა თავისი მკერდიდან შორს, გარკვეულ დისტანციაზე? მოთხრობაში „ბერიას სახლი“ (ეს სიმბოლური სახე-სახლი სხვაგანაც წამოტივტივდება, როგორც წარსულიდან აწმყოში შემოჭრილი მეტასტაზი) ჩანს გაუსაძლისი მარტოსულობა. ადამიანი მიუსფარი და და დაკარგულია მისდამი თითქმის მთლიანად გულგრილ დიდ ქალაქში, სადაც მის გზაზე ისევე მხოლოდ სიკვდილია თანამგზავრი („პურის მაღაზია“, „ყვავის საყდარი“, „ქვიშისფერლაზადიანი“). სიკვდილი ისედაც საშინელია, მაგრამ ასმაგად მძიმდება ადამიანურ სიცივეში, გულის ყინულებში, სიცარიელებში, რომელიც ჭამს სულს. დევნილთა სამყოფლის წარმოუდგენელ, თავზარდამცემ სიმახინჯეში სიკვდილის სურათია დახატული მოთხრობაში „პათანატომიის განყოფილება“. კვდება მშვენიერი სოხუმელი ქალი, ოჯახის დედა, რომელმაც სადღაც შორს, ომის კვამლსა და სისხლში დატოვა თავისი სახლი, სიმშვიდე, ბედნიერი კერია და მისი პანაშვიდისთვის სხვა ადგილი არ არსებობს, გარდა პათანატომიის განყოფილებისა, სადაც სხეულების დასპირტული ნაწილები, ორგანოები და პათოლოგიური ექსპონატები შემოსჯარვიან გარს ახლობლის დაკარგვით შეძრულ ადამიანებს, რომლებსთვისაც სულ ცოტა ხნის წინ ეს სურათი ალბათ წარმოუდგენელიც კი იქნებოდა. გლოვის

ამაღლებული მტკივნეული სილამაზეც კი წართმეულია. ასეთი დახვდათ მათ თბილისი. მაგრამ გურამ ოდიშარიას სამყაროს, ასეთ ტრაგიკულს, ასეთ ტკივილიანს, აქვს მისი ავტორისთვის უკიდურესად ნიშნეული თვისება – იგი ავის გვრდზე ნაპოვნ მცირეოდენ კარგსაც კი თავდავიწყებით ეჭიდება, აფასებს, ეკვრის სითბოს პატარა წყაროებს და მათგან გამთბარი უფრო დიდ და იმედიან სითბოს ქმნის თავის მხატვრულ ტექსტში. მოთხრობებში „გოგიტა“, „ერთი დღის მოკლე ქრონიკა, ანუ ზურიკოს მოლოდინი“ ჩანს, რომ უსაზღვფრო გულგრილობის გვერდით არსებობს დიდი ადამიანური სითბოც, თანადგომაც – სულ მცირე, თუნდაც ერთი შეხედვით, ერთი სიტყვით, ერთი ღიმილით გადაცემული, მაგრამ მათი განუზომელი ფასი იცის მწერალმა. მხოლოდ ასე ხდება შესაძლებელი გაუსაძლისის გამლება – ადამიანებით ადამიანობის შენარჩუნება.

ამ წიგნის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი ისაა, რომ მწერალი შეეცადა აფხაზეთის ომის შედეგების მთლიანი სურათის ყველა სეგმენტი აესახა და არაფერი გამორჩენოდა ან თვალი აერიდებინა. ამ ომმა შვა მთელი კასტა, სოციალური ფენა, რომელმაც გაჭირვების პირისპირ უცნაური სიცოცხლისუნარიანობა გამოიჩინა, თუმცა შინაგანი სინათლე და მთლიანობა დაკარგა. მოთხრობა „რუსეთშიფულნაშოვნი“ თითქმის პატარა თეორიული ნაშრომია, რომელიც აღწერს და აანალიზებს ამ მოვლენას. ჯერ უღელტეხილმა მოუწყო დიდი გამოცდა ქართველ ხალხს – ადამიანობაზე, უანგარობაზე, სიკეთეზე – რომელიც ბევრმა ვერ ჩააბარა. მერე კი გაჩნდა მთელი ჯგუფი ადამიანებისა, ე. წ. „ჯიში“ რუსეთშიფულნაშოვნთა, რომელსაც არცთუ მთლად ფარული ირონიით აღწერს მწერალი. ასე იქმნება დოკუმენტური მასალის საფუძველზე განზოგადებული და ცოცხალი მხატვრული სახე – ძველაია მოთხრობიდან. „ოქროს ბეჭედი“. თეორიულ საფუძველზე ამოიზარდა მომხვეჭელობის, ფულის შოვნის ჟინით შეპყრობილი, გადგვარებული და უკვე საშიში სახე-ნიღაბი – ომის ტრაგიკული კვალი და ნაშთი.

საზოგადოება ისეთია, როგორაც ცხოვრობს და გრძნობს თავს მასში ქალი. ქალის სახეზე აღიბეჭდება დროც და მისი თვისობრიობაც. ამ აზრის მართებულობას გურამ ოდიშარიას მოთხრობებიც ადასტურებს. სოხუმის ზღვის ციმციმში, სანაპიროს ელვარე

სილამაზესა და გამაბრუებელ სურნელში, აკაციების, პალმების, მთების გრილ ჩრდილსა და ტკბილ მზეში ცხოვრობდნენ მშვენიერი ქალები. მათი გული, სული, სხეული იყო წმინდა, როგორც მათი ქალაქის ჰაერი და თავყვანისმცემელ რაინდთა გრძნობები, მაგრამ ცხოვრებამ გაავლო ზღვარი, რომლის იქითაც ადამიანს გაძლება აღარ შეუძლია, იმსხვრევა და პიროვნება ირღვევა. სოხუმის წარსულის ქრონოტოპიდან თბილისის აწმყოს ქრონოტოპში დაუნდობლად გადმოსროლილი ქალების სახეებით მწერალმა ზუსტად გამოსახა ეს პროცესი და მისი შედეგები. იმ მშვენიერი ქალებისგან მხოლოდ მკრთალი და მრუდი ანარეკლებიღა რჩება, კდემამოსილი სახეების სიწმინდე ქრება და მკითხველის წინაშე მთელი ტრაგიკულობით წარსდგებიან თავიანთი მხარესავით გადათელილი, უცხო ქალაქში გზადანხეული, გაუფასურებული და ტალახს შეზელილი ოდესღაც უმშვენიერესი ქალები („მონასტრიდან გამოსული დიანა“). ერთ დროს მომხიბლავი ტუტკა („ტუტკა“) მთლიანად კარგავს თავის სახეს და ეს აღძრავს დარდს სამუდამოდ გამქრალ გარდასულზე, მშვენიერსა და ნათელზე, უკანველარმოსაბრუნებელზე.

ასეთ დროს ბუნებრივად აღიძვრება სურვილი სამდე გაქცევის, შორს წასვლის. მწერალი მთლიანი ამბის ამ კუთხეს, ამ შეგრძნებასაც ზუსტად ხატავს. ის შეეცდა გარიდებოდა მტკივნეულად ქცეულ სივრცეს, მაგრამ სადღა წავა ადამიანი, როცა უკვე თვითმფრინავში ჩამჯდარს ილუმინატორში გარდაცვლილი მამის სახე მოელანდება? და ის ისევ ჩაეკვრება თავის მიწას, დღეს გამოშიგნულს, მაგრამ საკუთარს, რომლის იმედიც იცოცხლებს, იფიქრებს, დაწერს. ამ განცდას დიდი ძალით, გრძნობიერებითა და გულწრფელობით გადმოგვცემს მწერალი, რომელიც თითქმის აღსარების მიჯნამდეა მისული და სწორედ აქედან იწყება მოგზაურობა არა უკვე ტკივილში, არამედ მშვენიერებასა, სიყვარულსა და სიკეთეში, მოგზაურობა მოგონებებსა და ოცნებაში. მხოლოდ კეთილ განცდას შეუძლია გააძლიეროს ადამიანი. ეს რწმენა მთლიანად გამოხატავს გურამ ოდიშარის მსოფლგანცდას. რაც არ უნდა მტკივნეულ ამბავს აღწერდეს, როგორი კრიტიკულიც არ უნდა იყოს მოვლენებისადმი, მის სივრცეს სიძულვილი ვერ ეკარება. ეს მისი ბუნებრივი მდგომარეობაა, რომელიც ვრცელდება ყველაზე – აწ უკვე მტრებად ქცეულ აფხაზებზეც. სწორედ ეს გრძნობა – სიყვარულის

და სიკეთის უზენაესობის მძაფრი და ცოცხალი განცდა გამოარჩევს გურამ ოდიშარიას სოხუმის ამბავს, რომელში მოგზაურობასაც იწყებს იგი – დროში ოცნებით მოგზაურობას.

ამ მოგზაურობის ვექტორი წარსულისკენაა მიმართული, მაგრამ თავისი შინაგანი მიზანდასახულობით იგი მომავალში მოგზაურობას უტოლდება, რადგან საზარელი, დანგრეული აწმყოდან წარსულში გაქცეულს, იქვე ესახება და ისეთად უჩანს მომავალიც, მას ამისი საჯერა, სჯერა, რომ სოხუმი ისევ ისეთი იქნება, როგორც ცოცხლდება მის მოგონებებში. ესაა გასაოცარი ნოსტალგიითა და ლირიზმით გამსჭვალული თავისუფალი გადაადგილება დროში, როცა ისევ ხორცს ისახმენ ლანდადქცეული სახეები, სისხლით ივსებიან, ფერზე მოდიან და მათთან ერთად ბრუნდება მონატრებული ურთიერთობებიც („გამარჯობა სოხუმო“, „კატერების ნავსადგური“, „სოხუმის ყურე“, „მედიტაცია – სოხუმი, გაგრა“). ამ მოზაიკაში თავიანთ კუთვნილ ადგილებს იჭერენ ფერადი სახე-ქვები, კოლორიტული ხასიათები („სოხუმელი გიჟები“, „ბლაჟა“). აქ ირგვლივ მხოლოდ დიდი და მძაფრი სიყვარულია განფენილი, ფეთქავს, ავსებს ყველაფერს და იქმნება ისეთი შინაგანი მთლიანობა, რომელშიც ერთადაა მხიარული ამბები(ხანძარი, მოქიფებით სავსე ფაეტონი) და ჩამომსხვრეული საფეხურებიც. ყველაფერი ერთად კი არის ქათქათა, მზით გაბრწყინებული სოხუმი, რომელიც ისევ ისე დგას წარმოსახვაში, უცვლელი, მყარი, მშობლიური და კეთილი, მაგრამ ოცნება და მშვენიერი მოგონებები ვერ ადუნებენ მწერლის ფხიზელ გონებას, მახვილ მზერას და თავის ადგილს იკავებს ზუსტი ანალიზი და მომხდარის უტყუარი, პირდაპირი შეფასება ან იქნებ განაჩენიც – მძიმე საბოლოო აკორდი – „შენ მოგატყუეს!“

გურამ ოდიშარიას მხატვრული სამყარო განსხვავდება ამ თემაზე შექმნილი მრავალი ნაწარმოების შიდა სივრცისგანაც და სხვა მხატვრული მიზანდასახულობაც აქვს. გურამ ოდიშარია წიგნში სიტყვის მეშვეობით აცოცხლებს იმ სოხუმს, რომელიც მისთვის მშობლიური, ახლობელი და საყვარელია და დიდი ტანჯვის მომტანიც. იგი ერთ მთლიანობად კრავს ომს, ტკივილს, უსამართლობას, შინაგან დაცემას, ადამიანის სიცოცხლის გაუფასურებას, რომელიც მოიტანა ომმა, მაგრამ ამავე დროს მისი დამოკიდებულება არის სიკეთით სავსე. მწერალს ისევ უყვარს თავისი

მშობლიური ქალაქი, უყვარს მისი ყველა ედროვნების მცხოვრები. მისი ტექსტი სიყვარულისა და შერიგებისათვის იქმნება და ეს ამ წიგნის დიდი ღირსებაა, გარდა იმისა, რომ მასში ღრმა და დახვეწილი მხატვრული სახეებია აღბეჭდილი.

მწერალს მიაჩნია, რომ მთავარი არ არის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა. არ არის საკმარისი აფხაზეთის მიწის დაბრუნება. უმთავრესი მიზანი უნდა იყოს ადამიანის მიერ ადამიანის დაბრუნება – ასეთია მისი ურყევი აზრი. ნაწარმოებებიდან კარგად ჩანს, თუ როგორი დამოკიდებულება აქვს მას პოლიტიკისა და პოლიტიკოსებისადმი. ისინი ადამიანის ფაქტორს არ აქცევენ ყურადღებას, ხედავენ მხოლოდ დიდი პოლიტიკის სქემებს. გურამ ოდიშარია კი თავის წიგნში სიყვარულით და გულით იბრუნებს აფხაზეთს. ეს დაბრუნება ხდება სიტყვასა და გრძნობიერ ველში. აქ მთავარია ადამიანი, მისი განცდები და ადამიანური კავშირები და შინაგანი მთლიანობის განცდა, მისი აღდგენის გზების ძიება. ეს წიგნი 1995 წლის შემდეგ ხუთჯერ გამოიცა და იგი მართლაც ასრულებს და დროთა განმავლობაში კიდევ ნეტად შეასრულებს წარმოსახვითი ხიდის როლს სხვადასხვა მხარეს დარჩენილი ადამიანებისთვის. გურამ ოდიშარიას წიგნის მეშვეობით ადამიანი ბრუნდება სოხუმში თავის ძმებთან, ბრუნდება სიყვარულსა და მეგობრობაში.

Nino Mindiashvili

Georgia, Tbilisi

Caucasus International University

Internally Displaced Person's Paradigm in the Context of an Epochal Discourse

Recently, the study of literary processes of the 90ies of the 20th century has become more actual. (I. Ratiani, M. Kvatchantradze, B. Tsipuria, M. Miresashvili, N. Gaprindashvili, A. Nemsadze, N. Kutsia, M. Turtava, G. Khorbaladze ...). The researchers agree that the events developed in Georgia have changed the routine of literary process, which led to the development of not only thematic but also genre characteristics. It is noteworthy